

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN

Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU

Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY

Doç. Dr. Esat COŞAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA - 1976

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsirde Mukâtil İbn Süleyman ve Eserleri</i>	1
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>İslâmda Kadın Hakları</i> ..	37
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>Rights of Woman in Islam</i> ..	45
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT, <i>Ibn Şihâb Ez-Zuhurî</i>	51
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Allah-İnsan İlişkisi</i>	85
Prof. Dr. Hikmet TANYU, <i>Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde bir Araştırma</i>	123
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü</i>	143
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türk Din Musikisi Tür, Makam ve Usullarının Kodlanması</i>	151
Doç. Dr. Mehmet S. HATİBOĞLU, <i>İslâm Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefî Kıyâsı</i>	185
Doç. Dr. Halûk KARAMAĞARALI, <i>Kaysrideki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar</i>	199
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında</i>	247
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>The Order and Convent Art From XIIth to XVIth Centuries in Anatolia</i>	277
Dr. M.Rami AYAS, <i>Mehmed İzzet Bey'in Bir Yazısı</i>	285
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Farabi'nin Siyasi Düşüncesinde Sa'âdet kavramı</i>	303
Dr. Beyza BİLGİN, <i>İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri</i> ..	317
Dr. Etem Ruhi FIĞLALI, <i>İbâdiye'nin Siyasi ve İtikâdî Görüşleri</i>	323

	Sayfa
Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hacr</i>	345
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yavuz Sultan Selim ile Kırım Hanı Mengli Giray ve Oğlu Muhammed Giray Arasında Geçen İki Konuşma</i>	357
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yabancı Bir Yazarın Atatürk Hakkındaki Düşünceleri</i>	363
Çeviren: M. Turhan ÖZDEMİR, Hartmut SCHÖKEL <i>Sumer Dinî</i>	367
Çeviren: Dr. Günay TÜMER, Lewis HODOUS <i>Konfüçyüs Dini</i>	391

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Er-Râzî Müfessiren</i>	411
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Modern Dünyada İslam Vahyi</i>	415
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitâbu'l-Cihâd</i>	421
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>L'Identité Culturelle de l'Islam</i>	425
Dr. Günay TÜMER, <i>Beyrunî'ye Armağan</i>	429

TÜRK DİN MUSİKİSİ TÜR, MAKAM VE USULLARININ KODLANMASI

Doç. Dr. GÜLTEKİN ORANSAY

Geleneksel Türk sanat musikisinin özellikle perde, makam ve usullarını kodlamak, 20.yüzyılın ilk yarısında belirginleşmiş ve çözüm yolları aranılıp önerilmiş bir gereksinimdir. Bunun öndegelen nedeni, 15. yüzyıl başında dizgesel olan perde adlarının bile daha o yüzyılda bu niteliklerini yitirmeleri¹, bütün öteki adlandırmaların başlangıcındanberi bir dizge oluşturamayacak yolda karmakarışık gerçekleştirilmiş bulunmasıdır. Sözgelimi makamlarda en az onaltı değişik adlandırma yolu görülür:

I) Kökeni gösteren adlandırmalar

- 1) yöre olarak: araban, hicaz, ısfahan, nihavend, rehavî, vb.
- 2) budun olarak: bayatî, acem, kürdî, vb
- 3) kişi olarak: ebu selik, gülşen-i vefa, vb

II) Sunuluş belirten adlandırmalar

- 4) Şube-i şahî (Sultan II. Mehemmed için), şeref-i hamidi (Sultan II. Abdulhamîd için), vb

III) Teknik özellik belirten adlandırmalar

- 5) başlangıç perdesi açısından: evc
- 6) güçlü perdesi açısından: pencgâh, heftgâh
- 7) durak perdesi açısından: yegâh, dügâh, segâh, çârgâh
- 8) makamlar dizgesi içindeki yeri açısından: rast

1 Abdullahoğlu Hızır'ın Edvar'ına göre (Berlin yazması Diez A Oktav 72) tam perdelerle Farsça'da "birinci yer", "ikinci yer" vb. anlamına gelen "yek-gâh", "dü-gâh", "se-gâh" vb. denmekteyken zamanla bunların yerine makam adları kullanıldı, sözgelimi yek-gâh yerine rast, penc-gâh yerine neva, şeş-gâh yerine hüseyni, vb. denmeye başlandı.

- 9) bireşimi açısından: hicazeyn, hisar-evc, bayatî-araban-buselik, vb
- 10) tanınmış bir makamın aktarılmış olması açısından: şedd-i araban, şedd-i saba
- 11) tanınmış bir makamdan bir perdesiyle ayrılması bakımından: acemli yegâh (yegâh-ı acemî, acem yegâhı), kürdili hicazkâr. nikrizli segâh, vb
- 12) tanınmış bir makamın genliği değişik türü olması açısından
 - a) açık adlandırmayla: nihavend-i kebir, mahur-ı sa-gir, zir-efgend-i büzürk, zir-efgend-i kûçek, beste-ısfahan, vb
 - b) gizli (çağrıştırıcı) adlandırmayla: sultanî hüzzam, sultanî irak, sultanî segâh, vb
- 13) tanınmış bir makamla ilintisi açısından
 - a) açık adlandırmayla: hicaz-ı türki, nihavend-i rumî, nevrüz-ı arab, irak-ı acem, rast-ı cedid, nühüft-i kadim, maye-i atik, vb.
 - b) çağrıştırıcı adlandırmayla:
 - aa) tonlayışı çağrıştırıcı: saba ile safa
 - bb) kelime kuruluşu çağrıştırıcı: suz-nak ile suz-i dil yada şevk-i tarab ile şevk-aver, vb.
 - cc) kelime anlamı çağrıştırıcı: saba ile nesim, yada naz ile niyaz, vb.
 - çç) islam kültür çevresi içinde çağrıştırıcı: vamık ile azra, yada gülistan ile bustan, yada ısfahan ile zinderûd

IV) Duygusal yada ozanca adlandırmalar:

- 14) makamın yansıttığı yada uyandırdığı duyguyu belirtici: ferah-nak, ferah-feza, ruh-efza, ruh-nüvaz, can-feza, rahat-feza, vb.
- 15) sevgi yaşamını anımsatıcı: uşşak, naz, aşk-efza, gül-izar, nazenin, vb.

- 16) ozanca adlandırmalar: saba, bad-ı saba, bahar, ab-ı kevser, maye-i kevser, gül-deste, vb.²

İşte, büyük çoğunluğu açıkça bir teknik nitelik belirtmeyen, ayrıca kimi kısa (evc, irak, rast, saba, vb), kimiye pek uzun ve çapraşık (bayatî-araban-buselik, sebz-ender-sebz-i kadîm, vb) olan bu adlandırmalar yerine nitelik belirtici ve eşboyda adlar kullanmak, başka bir söyleyişle bunları kodlamak bir gereksinme olarak ortaya çıkmakta, hatta 20. yüzyılda bir-iki de çözüm önerilmiş bulunmaktadır.

Bu çözümlerin ilki, Mildan Niyazi Ayomak'ın (1887-1947) 1933 Eylülü Nota Musiki Mecmuası'nda ortaya attığı kodlamadır. Kuralları şöylece özetlenebilir:

- 1) her makamın sekiz perdeli çıkıcı bir aşıt (gamme) olduğu varsayılır.
- 2) her aşıt, sekiz perdesi arasındaki yedi aralıkla kodlanır.
- 3) sırasayısı tek olan aralıklar (1,3,5,7) ünsüz harflarla, çift olanlar (2,4,6) ünlülerle gösterilir.
- 4) aralıklar minik (koma) birimiyle ölçülür, taninî aralık (204 cent) 9 miniktir.
- 5) her aralığın biri ünlü, öteki ünsüz olmak üzere iki ayrı işareti vardır:

aralık	ünlü	ünsüz
3 minik (eksik bakiye)	ı	m
4 minik (bakiye)	o	r
5 minik (küçük mücennep)	a	n
6 minik (artık küçük mücennep)	ö	t
7 minik (eksik büyük mücennep)	u	y
8 minik (büyük mücennep)	ü	p
9 minik (taninî)	e	z
10 minik (artık taninî)	aa	ş
11 minik (artık taninî)	aö	k
12 minik (artık taninî)	i	l
13 minik (artık taninî)	öu	ç
14 minik (artık taninî)	uu	f

² Ayrıntılı bilgi için bk. Gültekin Oransay, Die melodische Linie und der Begriff Makam (Ankara 1966), 79-81.sfl.

- 6) aşştın hangi perdeden başladığını belirtmek gerektiğinde makam kodunun başına ilk notanın adı eklenir:

na - zozerez, ta - pazepaz, vb. gibi³

Bu ilkelere göre yaptığı kodlamalardan Mıldan Niyazi Ayomak Nota Musiki Mecmuası'nın 1935 başında 37. sayısıyla kapanmasına değin 24 tanesini kullanmış, bu arada kimi çelişiklere düşmüştür:

Ayomak kodu	aralıklar (minik olarak)	makam adı
neninep	5.9.5.12.5.9.8	hüzzam
nepazep	5.9.8.5.9.9.8	evc
netaatep	5.9.6.10.6.9.8	garip hüzzam
nezonez	5.9.9.4.5.9.9	kürdilihicâzkâr ⁴
ninenin	5.12.5.9.5.12.5	hicazkâr, suzidil, suznak, şedaraban
ninepaz	5.12.5.9.8.5.9	hicaz ⁵
ninerez	5.12.5.9.4.9.9	hicaz, gariphicaz ⁶
nöurenöür	5.13.4.9.5.13.4	⁷
nüzerez	5.8.9.9.4.9.9	kürdilihicazkâr
pazepaz	8.5.9.9.8.5.9	muhayyer, hüseyini ⁸
rezerez	4.9.9.9.4.9.9	acemkürdi, muhayyerkürdi
taateraz	6.10.6.9.4.9.9	garip hicaz
tuzerez	6.7.9.9.4.9.9	uşşak
tuzetuz	6.7.9.9.6.7.9	hüseyinizemzeme
yötirez	7.6.6.12.4.9.9	saba ⁹

³ Bu kodlama ile ilgili ilk açıklama Nota Musiki Mecmuası'nın 11. sayısında (15 Eylül 1933), ilk uygulama 12. sayıda (1 Ekim 1933), ilk çizelge 13. sayıdadır (15 Ekim 1933).

⁴ "nezonez" kodlaması 53 yerine toplam 50 minik verdiği göre yanlışdır (12. sayı, 45. sf). Nitekim kürdilihicazkâr için sonra hep "nüzerez" kullanılmıştır (14. sayı 60. sf, 13. sayı 55. sf, vb).

⁵ "ninepaz" kodlaması yalnız bir kez (14. sayı, 58. sf) kullanılmış, hicaz için çoğun "ninerez" denmiştir (13. sayı 54. sf, vb)

⁶ Garip hicazın kodu olarak 13. sayı 55. sf. da "ninerez" verilmiş olmakla birlikte başka yerlerde (12. sayı 51. sf, 28. sayı 21. sf) "taateraz" olarak gösterilmiştir.

⁷ "Nöurenöür" kodu yalnız 20. sayı 73. sayfada verilmekte, hangi makamı gösterdiği belirtilmemektedir. Yapısı "ninenin"e pek yaklaşmakla birlikte irak perdesinden başlatılmış olması, evcârâ makamı için düşünüldüğünü göstermektedir.

⁸ Hüseyini makamı için yalnız bir kez "pazepaz" (25. sayı 5. sf), bir kez de "yözepaz" (28. sayı 26. sf) kullanılmıştır.

⁹ saba makamının kodu olarak önce "yötirez" (13. sayı 54. sf), sonra "yöyaörez" (23. sayı 118. sf, 29. sayı 30. sf) kullanılmıştır.

yöyaörez	7.6.7.11.4.9.9	saba
yözalaz	7.6.9.5.12.5.9	karcığar
yözepaz	7.6.9.9.8.5.9	hüseyini
yözerez	7.6.9.9.4.9.9	uşşak ¹⁰
zerezer	9.9.4.9.9.9.4	acemaşiran
zozerez	9.4.9.9.4.9.9	milliyegâh, hicaziyegâh, ni- havend
zünenin	9.8.5.9.5.12.5	suznak ¹¹
zünezer	9.8.5.9.9.9.4	mahur ¹²
zünezün	9.8.5.9.9.8.5	rast

Abece sırası içinde biraraya getirdiğimiz bu yirmidört örnek incelendiğinde Ayomak kodlamasının yeterince olgunlaştırılmadan ortaya atıldığı anlaşılmaktadır. Sözgelimi 3. kural tersine çevrilerek sırasayısı tek olan aralıklar (1,3,5,7) ünlü harflarla, çift olanlar (2,4,6) ünsüzlerle gösterilse çift ünlüleri kullanma gereği ortadan kalkacak, diyelim “nöürenöür” yerine “açozaço”, “netaatep” yerine “azözü”, “taaterez” yerine “öşözoze”, ve “yöyaörez” yerine “utukoze” gibi yedişer harfli kodlar sağlanabilecektir.

Fakat Ayomak kodlamasının en önemli eksiği makamları yalnız birer aşit olarak ele alması, dolayısıyla birkaç ayrı makamın tek bir kod altında birleşmesi (sözgelimi “ninenin” kodunda hicazkâr, suzidil, suznak ve şedaraban) gibi geleneksel Türk sanat musikisinin yüzlerce yıllık edimine ters düşen bir durumun ortaya çıkmasıdır.

Ayomak kodlaması Nota Musiki Mecmuası'nın 1935 başlarında kapanmasıyla tarihe karışmış, Dr. Suphi Ezgi'nin Muhittin Erev'e vergi bir cevapta “*Bütün dördü ve beşlilerimize bizim verdiğimiz isimlerle makamlarımızın eskidenberi malûm adlarını tamamen değiştirip (Zonezon, Tozerez, Neninep, Potirez, Zonenin, Bezozerez, Ninenin, Ninerez, Bozalaz) gibi mânasız, deli saçması olan sözleri onların yerlerine ikame*

10 uşşak makam için önceleri “tuzerez” (13.sayı 54.sf, 17.sayı 72.sf, 18.sayı 78.sf, 19.sayı 86.sf, 24.sayı 128.sf), fakat sonradan “yözerez” (33.sayı 61.sf, 34.sayı 71.sf) kullanılmıştır.

11 suznak makamının iki kodla gösterilmesinin nedeni zirgüleli (“ninenin”) ve zirgülesiz (“zünenin”) iki türü bulunmasıdır.

12 Hüseyin Avni Konuk, Dr. Suphi Ezgi ve başkaları mahur makamını buselik perdesiyle (9.9.4.9.9.9.4) gösterdiği halde Ayomak tıpkı Kâzım Uz gibi segâh perdesiyle (9.8.5.9.9.9.4) kabul etmektedir.

etmiştir"¹³ biçiminde Ayomak'ı yermek için, Hayri Yenigün'ün yazdığı bir yazıda "Türk mûsikisine azçok yararlı olan bu (Nota) mecmuası kanallile -şahsî düşüncesine dayanarak- inkilâp yapmak istedi. Makamatın adlarını da değiştirmeye başladı. Bunlara da verdiği isimler şöyle: Rast (Sünezün), Uşşak (Tuzerez), Sabâ (Yötirez), Suznâk (Zünenin), Nihâvend (Zozerez), Hicaz (Ninerez), Garib hicaz (Ttaatarez), Karcıgar (Yözalaz), Hüzzam (Neninep), Garib hüzzam (Neatep), Hicazkâr (Ninenin), Mâhur (Zünezer), Kürdilihicâzkâr (Nüzerez) v.s. (Nota) mecmuasına bastığı eserlerin makamlarını -sonradan- böyle acayip isimlerle vasıflandırarak yayınlamağa başlamıştı"¹⁴ ve Yılmaz Öztuna'nın kalemıyla "Türk makamlarının adlarını değiştirmek gibi yersiz ve tutulmayan teşebbüsleri de oldu"¹⁵ biçiminde Ayomak'ı tanıtmak için anılmıştır.

Fakat "yersiz ve tutulmayan"dan "acayip" ve "mânasız, deli saçması"na varıncayadek karalanmak istenen girişimin gerisindeki gereksinmeyi, 20. yüzyılda yaşamış musiki düşünürlerimizin baştagelenlerinden Hüseyin Sadettin Arel (1880-1955) de duymuş, kültürü sığ musikicileri ve musiki yazarlarını ürkütmemek için Utopia ülkesine yaptığı gezide gördüklerini anlatıyormuşçasına kodlama önerilerinde bulunmuştur:

"Hatırıma şu sual geldi :

— Makam isimleri, perde isimleri ve saire hakkında nasıl hareket ediyorsunuz? Biz bile acem, kürdî, işfahan, hicaz gibi yabancılıklarını barbar bağırın isimlerden memnun değiliz. Siz bunları ne yapıyorsunuz?

Müdür cevap verdi :

— Biz bu meseleyi gayet kolaylıkla hallettik. Basit makamların her birine alfabeden bir harf tahsis ettik. Zaten on üç basit makam bulunduğu için bu iş hiç zorluksuz başarıldı. Meselâ :

Çargâh = A	Hüseyni = F	Uzzal = J
Püselik = B	Nevâ = G	Zirgüle = K
Kürdî = C	Hicaz = H	Karcıgar = L
Rast = D	Hümayun = İ	Sûzinâk = M
Uşşak = E		

13 Türk Musikisi Dergisi 3.cilt, 32.sayı (temmuz 1950) 5. ve 20. sfl. (yazı yanlışları arap harflarını kullanmaktan olmuştur).

14 Musikî ve Nota, 3.cilt, 26.sayı (aralık 1971) 7.sf (yazı yanlışları dışında Nota Musikî Mecmuası'nın 13.sayı 54.-55.sfl. verilen listegair)

15 Türk Musikisi Ansiklopedisi, I.cilt (İstanbul 1969) 88.sf

Mürekkep makamlara gelince: onları da hangi basit makamlardan mürekkep iseler bu makamların harflerile gösteriyoruz. Bilfarz Hicaz-Pûselik makamını (eğer bunun müstakil bir makam olarak yaşatılması isteniliyorsa) "H.B." diye gösteririz.

Bakiye, küçük mücennep, tanini, artık ikili aralıklarını alfabenin basit makamlarda kullanılmıyan harflerile ifade ediyoruz. Meselâ Z bakiye, Y küçük mücennep, X büyük mücennep, V tanini, U artık-ikili, O komadır.

Perde isimlerini sekizli içindeki sıralarına göre kendilerine verilen rakamlarla gösteriyoruz: çargâh 1, nim hicaz 2, hicaz 3, dik hicaz 4, yegâh 5, ilh..

Bu tafsilâta göre faraza yegâh üzerinde Uşşak makamı için (E-5) remzini kullanmaktayız".¹⁶

İlk bakışta pek kullanışlı gibi gelen bu Arel kodlaması da uygulamada hayli eksik ve kusurlu kalmaktadır. Bunun temel nedeni Arel-Ezgi dizgesinde makamların sınıflandırılma ve tanımlamalarının gelenekleri hiçesayarcasına yanlış ve çarpık oluşudur. Sözgelimi aslında basit oldukları halde mürekkep makamlar arasına kattıkları düzünelerce makamdan saba makamı Arel'e göre "Çargâh perdesindeki Hicaz-Zirgüle dizisile Sabâ dörtlüsünün birbirine katılmasından" yada "Çargâh perdesindeki Hicaz -Zirgüle dizisinin pest tarafına düğâh perdesindeki Uşşak dizisinin sonundan üç sesin katılmasıyla hasıl olur"¹⁷ ve dolayısıyla önerilen yoldan kodlanamaz: "13 basit makam" arasında ne "çargâh perdesindeki Hicaz-Zirgüle dizisi", ne "Sabâ dörtlüsü" ne de "Uşşak dizisinin sonundan üç ses" vardır. Hele birbirinin "inici" yada "çıkıcı"sı olarak tanımlanan makamlar (sözgelimi evc ile irak yada bayatî ile uşşak) için Arel kodlamasında hiç bir ayırma olanağı yoktur: Tıpkı Ayomak gibi Arel de makam kodlamasında sadece aşıtı gözönüne almış, makamların gidiş (seyir) özelliklerini hiç gözetmemiştir.

Bu yazımızla birlikte sunduğumuz kodlama önerilerinde Ayomak ve Arel kodlamalarının kusurları giderilmeye çalışılmış, bir yandan bibliyoğrafya çalışmaları için gerekmekte olan eşboylu kısaltmalar, öte

16 "Bu bir Başka Âlem", Yazan: H.Sadettin Arel (Musiki Mecmuası 7.yıl 77.-81.sayılar, ağustos-kasım 1954)

17 H.Sadettin Arel: Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri, madde 377 (Musiki Mecmuası, 4. yıl, 43.sayı (eylül 1951) 26.sf)

yandan kuramsal araştırmalar için özellikle makamlar konusunda zorunlu hale gelen ve makamlar arasındaki çeşitli ilişkileri (durakdaşlık, aşıtdaşlık, perdedaşlık, vb) belirten kodlar ortaya konmuřtur¹⁸. Çalışmanın asıl amacı Türk din musikisinin tür, makam ve usullarını kodlamak olduğu halde, geleneksel Türk sanat musikisinin öteki dallarındaki tür, makam ve usullarla uyumlu olması, tutarsızlıklar göstermemesi için tarih boyunca kullanılmış bütün terimler gözönünde bulundurulmuş, bununla birlikte Türk din musikisinininkiler çizelgelerde siyah dizgiyle belirtilmiřtir¹⁹.

Kısaltılarda uygulanan kurallar şöylece özetlenebilir:

- a) Türler ikişer, usullar üçer, makamlar dörder haneli kısaltılarla gösterilmiş, böylece kolay ayırdedilebilmeleri düşünöldükten başka eldengeldiğince az yer tutmaları ve eşboylu olmaları sağlanmıştır.
- b) tür kısaltılarında temel terimlerin başharfları, makam kısaltılarında evc/ıraklı aşıtların kısaltıları büyük harfla gösterilmiş, bunlar dışında hep küçük harf kullanılmıştır. (Örneğin mA=mevlevi âyini, aaa = acemli rast, AAA = [evcli]rast)
- c) o işareti makam kısaltılarında boş (sıfır) anlamına, tür ve usul kısaltılarında harf olarak kullanılmıştır.
- ) terimlerde asıl makam adı 2. kelime olsa bile kısaltılarda başa alınmıştır. (Sözgelimi dağı bayatî teriminde asıl makam bayatî olduğundan kısaltısı bayatî/dağı sırasına göre bydđ olmuştur.)
- d) Bireşikleri olan makam çoğun üç harfla kısaltılmış, dördüncü haneye "boş" anlamına o işareti konmuş, bireşikler bu dördüncü hanede belirtilmiştir. (sözgelimi acem için acmo, acem-aşıran için acma, acem-buselik için acmb, vb). Bireşiklerde ulanan makamlardan ikisinin başharfı eş ise temel makam iki harfla

18 Uygulama örneği olarak İşlam İlimleri Enstitüsü Dergisi 3.sayısında yayınlanmakta olan "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileyicileri" başlıklı bibliyografya çalışmasıyla yakında yayınlanacağını umduğumuz "Türk Din Musikisi Makamlar Elkitabı" ve "Türk Makamları Tarihi" başlıklı kitaplara bakılabilir.

19 Türk din musikisinin tür, makam ve usulları için bk. Gültekin Oransay: Dinî Türk Musikisinde XVII.Yüzyılda Kullanılmış Makamlar (İlahiyat Faköltesi Dergisi XIX.cilt (Ankara 1973) 75-82.sfl.) ve Ayhan Altınkuşlar: Türk Dinî Musikisinde Kullanılmış Makaan ve Usüller (İzmir 1972, basılmamış tez)

kısaltılmıştır. (Sözgelimi bayatî için byoo, bayatî-araban için byao, bayatî-araban-buselik için byab, bayatî-araban-kürdî için byak, vb)

- e) Kısaltıların bir yandan asıl terimlerin abece sırasına uymasına, bir yandan da terimlerin en belirgin ve ayırtkan harflarını içermelerine özen gösterilmiştir. (Sözgelimi hicaz için hcoo, hisar için hroo, hüseyini için hyoo kısaltıları seçilmekle abece sırası korunduktan başka sözgelimi hsoo gibi iki makam anımsatabilecek kısaltılardan da kaçınılmıştır)
- f) Bireşiklerde geçen eş terimlerin eş kısaltılarıyla gösterilmesine çabılmıştır. (Sözgelimi usullarda bütün "nim" kelimeleri tek bir n ile (nmd, nmh, nms), bütün "devr" kelimeleri dv ile (dvh, dvk, dvt) kısaltılmış, makamlarda "buselik" kelimesi tek bir hanede gösterilmek gerektiğinde başharfı (acmb, marb, vb), iki hanede gösterilmek gerektiğinde ilk iki harfı (bybu, grbu, vb) alınmıştır)

I. Bölüm

TÜRLERİN KODLANMASI

Geleneksel Türk sanat musikisinin altı dalı ve bu dalların kiminde ondan çok tür bulunduğuna göre²⁰ kodlamada en tutumlu yol ilk haneyi musiki dalına, ikinci haneyi türe ayırmak, türleri tek bir haneye sığdırabilmek için de sayı değil, harf kullanmak olacaktır. Tür kısaltılarıyla karışmaması için harflar her iki hanede de büyük harf olarak kullanılmalıdır:

A) Cami musikisi

AA ezan	AF tekbir
AB salât	AG hutbe
AC içezan	AĞ besmele
AÇ kamet	AH mevlid
AD tardiye	AI miraciye
AE tesbih ve mahfel sürmesi	AJ tevşih

²⁰ Dalların ve türlerin kısa birer tanımı için bk.Gültekin Oransay: Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Geleneksel Sanat Musikimiz (İlâhiyat Fakültesi 50.Yıl Kitabı (Ankara 1973) 227.-271. sfl)

AR safer ilâhisi	AN tevhid
AS rebii'l-evvel ilâhisi	AO şuğl
AŞ rebii'l-âhir ilâhisi	AÖ ilahi
AT cemaziye'l-evvel ilâhisi	AP muharrem ilâhisi
AU cemaziye'l-âhir ilâhisi	AV şaban ilâhisi
AÜ receb ilâhisi	AW ramazan ilâhisi
AK temcîd	AX şevval ilâhisi
AL münacaat	AY zi'l-kade ilâhisi
AM nat	AZ zi'l-hicce ilâhisi

B) Tekke musikisi

BA na't	BH mevlevî gülbankı
BB baş taksim	BI şeyh selâmı
BC devir peşrevi	BJ ism-i celâl
BÇ mevlevî âyini	BK kelime-i tevhid
BD son peşrev	BL savt
BE son yürüksemai	BM beктаşı gülbankı
BF son taksim	BN durak
BG niyaz âyini	BO nefes
BĞ dua	BÖ ilahi
	BP mersiye

C) Fasıl musikisi

CA taksim	CE ağırsemai/senginsemai
CB peşrev	CF şarkı
CC kâr	CG yürüksemai
CÇ kâr-ı nâtık	CĞ sazsemai
CD beste (murabba, nakş)	CH medhal
	CI konser sazsemai

Ç) Mehter musikisi

ÇA peşrev	ÇÇ çeng-i harbî
ÇB şarkı/türkü	ÇD gülbank
ÇC semai	ÇE marş

D) Eğlence musikisi (Piyasa tavrında musiki)

DA taksim	DC şarkı
DB peşrev	DÇ fantazi

DE sazsemaisi	DĞ oyun havası (mandra, vb)
DE köçekçe (tek ve takım)	DH vals, tango, fokstrot,
DF longa	rumba, vb.
DG sirto	

E) Kentsel halk musikisi

EA ninni	EÇ evlenme havası (kına, vb)
EB sokak türküsü	ED iş türküsü (esnaf dışında)
EC esnaf türküsü	EE serhad türküsü

Altı dalda 76 kodla bildirilen bu terimlerin kısaltmaları ve abece dizisi ise şöyledir:

aS ağırsemai (CE)	İc rebii'l-evvel ilâhisi (AS)
aT arataksimi (CA)	İç rebii'l-âhir ilâhisi (AŞ)
âyin bk. mA, nA	İd cemaziye'l-evvel ilâhisi (AT)
baştaksim bk. bT	İe cemaziye'l-âhir ilâhisi (AU)
Bo beste (CD)	İf receb ilâhisi (AÜ)
bG beктаşi gülbankı (BM)	İg şaban ilâhisi (AV)
Bl besmele (AĞ)	İğ ramazan ilâhisi (AW)
beste bk. Bo	İh şevval ilâhisi (AX)
bT baştaksim (BB)	İi zi'l-kade ilâhisi (AY)
Çh çeng-i harbî (ÇÇ)	İj zi'l-hiece ilâhisi (AZ)
devir peşrevi bk. dP	İs ism-i celâl (BJ)
Da dua (BĞ)	İş iş türküsü (ED)
Dk durak (BN)	İz içezan (AC)
dP devir peşrevi (BC)	Kç köçekçe (DE)
Ef esnaf türküsü (EC)	Km kamet (AÇ)
Ev evlenme havası (EÇ)	Kn kâr-ı nâtik (CÇ)
Ez ezan (AA)	Kr kâr (CC)
Fn fantazi (DÇ)	kâr-ı nâtik bk. Kn
fP fihrist peşrevi (CB)	kelime-i tevhid bk kT
fS fihrist sazsemaisi (CĞ)	kS konser sazsemaisi (CI)
Fx fokstrot	kT kelime-i tevhid (BK)
Go gülbank (ÇD)	Lg longa (DF)
Ht hutbe (AG)	mA mevlevi âyini (BÇ)
içezan bk. İz	Md medhal (CH)
İo ilâhi (AÖ, BÖ)	Mf mahfel sürmesi (AE)
İa muharrem ilâhisi (AP)	marş bk. Mş
İb safer ilâhisi (AR)	medhal bk. Md

	mersiye bk. Ms	Sd	serhad türküsü (EE)
	mevlevî âyini bk. mA	Sg	senginsemai (CE)
mG	mevlevî gülbankı (BH)	Si	sirto (DG)
	mevlid bk. Mv	Sk	sokak türküsü (EB)
Mi	miraciye (AI)	sP	son peşrev (BD)
Mn	münacaat (AL)	sT	son taksim (BF)
Ms	mersiye (BP)	Sl	salât (AB)
Mş	marş (ÇE)	Sv	savt (BL)
Mv	mevlid (AH)	Sy	son yürüksemai (BE)
	nakış beste bk.nB	Sz	sazsemaisî (CÇ, DE)
	nakış semai bk.nS	Şğ	şuğl (AO)
	na't bk. Nt	Şk	şarkı (CF, ÇB, DC)
nA	niyaz âyini (BG)	şS	şeyh selâmı (BI)
nB	nakış beste (CD)	To	taksim (CA, DA)
Nf	nefes (BO)	Tc	temcid (AK)
Nn	ninni (EA)	Tg	tango (DH)
nS	nakış semai (CE)		tardiye bk. Ty
Nt	na't (AM, BA)		tekbir bk. Tr
	niyaz âyini bk. nA		temcid bk. Tc
Oy	oyunhavası (DG)	Th	tevhid (AN)
Po	peşrev (CB, ÇA, DB)	Tr	tekbir (AF)
Rb	rumba (DH)	Ts	tesbih (AE)
	salât bk. Sl		tevhid bk. Th
	savt bk. Sv	Tş	tevşih (AJ)
	sazsemaisî bk. Sz	Ty	tardiye (AD)
So	semai (ÇC)	Vs	vals (DH)
	senginsemai bk. Sg	yS	yürüksemai (CG)

II. Bölüm

MAKAMLARIN KODLANMASI

Ayomak ve Arel kodlamaları gözden geçirilirken de görüldüğü gibi makamların salt bir aşıt²¹ olarak ele alınması kodlamaya yetmemekte, makamın gidişi (seyri) de gözönünde bulundurulmak gerekmektedir. Gidişin en önemli öğeleri başlangıç ve durak perdeleriyle birlikte durağın altına inilip inilmediği noktası, eğer inilmiyorsa durak üstündeki güçlüdür (asma kalış perdesi). Ayrıca bireşik olarak tanımladığımız makamlarda iki ve daha çok aşıt bulunmaktadır. Şu durumda makam kodlarının kullanılan değişik aşıtlarla birlikte makamın başlangıç,

21 Bir ezginin kullandığı perdelerin yükseklik sırasına göre dizilmiş biçimine aşıt (Frn: gamme, İng: scale, Alm: Tonleiter) denir. Makam aşıtları sekizli aralığı içinde aralarında ikili aralığı bulunan yedi değişik perdeden bireşir.

güçlü ve durak perdelerini belirtecek yolda olması zorunludur. Durak, güçlü ve başlangıç olarak kullanılan perdelerin sayısı çoğun 10'u geçmediğinden bunları sayılarla göstermek, yetmediğinde x (=10), w (=11), q (=12) gibi abecemizde bulunmayan harflarla belirtmek elimizdedir. Buna karşılık aşit türleri 40 tanedir, ve dolayısıyla abecemizin 29 harfiyle bile gösterilemeyecek kerte çoktur. Bu durumda akla gelen en uygun çözüm, geleneksel kuramımızda ötedenberi birbirinin ilgilisi olarak görülmüş olan evc'li/ıraq'h (fadiyezli) ve acem'li/acemaşiran'lı (fal) aşitleri aynı aşitın iki ayrı biçimi gibi göstermek, fadiyezli aşitler için büyük harf, fal aşitler için küçük harf kullanmaktır.²² Böylece her makamın kodu gidişin başlangıç, orta ve sonundaki aşitleri gösteren üç harf ile başlangıç, güçlü ve durak perdelerini gösteren üç sayıdan birleşecektir. Sayıların perdeleri göstermesinde tutulacak yol olarak en uygun çözüm şöyledir:

a) durak perdeleri için 0=yegâh, 1=hüseynîaşiran, 2=acemaşiran, 3=ıraq, 4=rast, 5=dügâh, 6=segâh, 7=buselik, 8=çârgâh, 9=neva'yı,

b) başlangıç ve güçlü perdeleri için durağa göre 1=sesdaş, 2=ikili aralığı, 3=üçlü aralığı, 4=dörtlü aralığı, 5=beşli aralığı, 6=altılı aralığı, 7=yedili aralığı, 8=sekizli (oktav) aralığı, 9=dokuzlu aralığı, x=onlu aralığı, w=onbirli aralığı, q=onikili aralığı, 0 ise gidişin durak altına düştüğünü (örneğin rehavî, çârgâh ve araban gibi makamlarda) gösterir.

Böylece sözgelimi AÇb 950 başlangıçta rast, ortada suznâk, sonda kürdî aşitleri kullanan, durağı yegâh, başlangıcı yegâhın 9'lu üstündeki hüseyinî, güçlüsü yegâhın 5'li üstündeki dügâh olan dilkeşide makamının kodu olur.

Bu kodlama yöntemi tarihimiz boyunca kullandığımız 550 kadar makamın kodlanmasına yetmekte, hatta değişik biçimlerde kullanılmış makamlarda bu biçimlerin birbirlerinden kesinlikle ayrılmasını da sağlamaktadır. Buna karşılık makam aşitlerinin aralık kalıbı bu kodlamada (Ayomak kodlamasının tersine) açıkça verilmemekte, fakat hesaplanarak bulunabilmektedir. Sözgelimi rast aşitının aralıkları yegâhtan başlandığında 9, 8, 5, 9, 8, 5, 9, 9, 8, 5, 9, . . . düzeniyle gittiğine göre AAA850

²² Geleneksel kuramda rast ile acemli rast'tan, yegâh ile acemli yegâh'tan sözedildiği gibi hicaz ailesi makamları da evcli (hicaz) yada acemli (humayun) oluşlarına göre ayırdedilir.

kodlu yegâh makamının aralıkları 9-8-5-9-8-5-9 koma, AAA841 kodlu hüseyinî-aşîran makamındaki 8-5-9-8-5-9-9 koma, AAA863 kodlu evc makamındaki 5-9-8-5-9-9-8 koma olarak hesaplanabilir:

A = RAST AŞITI (a = uşşak aşıtı)

- aaa x50 (ygha) acemli yegâh, acem yegâhı, yegâh-ı acemî
(aaa 850)
- AAA 850 (ygho) yegâh (ArA 850)
- aaa 850 (yhga) acemli yegâh, acem yegâhı, yegâh-ı acemî
(aaa x50)
- AAA 841 (hyaş) hüseyinî-aşîran, vech-i hüseyinî
- AAA 741 (nhfo) nühüft (ŞŞA 741)
- AAA 863 (evoo) evc, eviç (ŞAA 833, OOA 863)
- AAA 733 (dlkh) dilkeş-haverân
- AAA 633 (ıroo) irak, arak (AAA 533)
- AAA 533 (ıroo) irak, arak (AAA 633)
- AAA 504 (rhoo) rehavî, rahevî (AAA 104)
- AAA 154 (rsoo) rast
- AAA 104 (rhoo) rehavî, rahevî (AAA 504)
- AAA 855 (mhyo) muhayyer
- AAA 845 (thro) tahir, baba tahir
- AAA 755 (gliz) gülizar, hüseyinî-gülizar (AAÇ 745)
- AAA 745 (groo) gerdaniye
- AAA 655 (evaş) evc-aşîran, evc-huzî (AAA 635)
- AAA 635 (evaş) evc-aşîran, evc-huzî (AAA 655)
- aaa 635 (acmo) acem (aca 665)
- AAA 555 (hyoo) hüseyinî
- AAA 445 (nyoo) neva
- aaa 445 (byoo) bayatî, beyatî (aba 445)
- aaa 425 (ısoo) ısfahan (şşa 445, ÇÇÇ 445, uua 445)
- aaa 345 (huzo) huzî
- aaa 145 (uşoo) uşşak
- aaa 136 (myoo) maye
- AAA 636 (gşoo) geveşt
- Aab 950 (dlkî) dilkeşîde (AÇb 950)
- AAB 555 (hykr) hüseyinî-kürdî, hüseyinî-zemzeme
- AAb 835 (mhyk) muhayyer-kürdî (beb 835)

- AAb 445 (nvkr) neva-kürdî
 aba 445 (byoo) bayatî, beyatî (aaa 445)
 abb 665 (acmk) acem-kürdî
 aca 665 (acmo) acem (aaa 635)
 AAÇ 854 (şvkd) şevk-i dil
 AAÇ 745 (gliz) gülizar, hüseyinî-gülizar (AAA 755)
 aÇA 835 (byao) bayatî-araban (Çaa 855, ÇaÇ 845)
 AÇb 950 (dlkî) dilkeşide (Aab 950)
 Aee 135 (kçoo) kûçek
 ArA 850 (ygho) yegâh (AAA 850)
 aŞa 445 (ısko) ısfahanek (Şaa 445)
 AAz 855 (mhyb) muhayyer-buselik
 AAz 845 (thrb) tahir-buselik
 Aaz 745 (grbu) gerdaniye-buselik
 AAz 645 (evbu) evc-buselik
 aaZ 635 (acmb) acem-buselik
 AAz 445 (nvbu) neva-buselik
 aaz 445 (bybu) bayatî-buselik
 aza 164 (sazk) sazkar (CCC 534)

b = kürdî aşıtı

- bbb x80 (frhf) ferahfeza
 bbb 852 (acma) acem-aşıran
 bbb 155 (krdo) kürdî
 bcc 755 (arzo) arazbar (ccc 735)
 bbe 855 (mhys) muhayyer-sümbüle (bee 855)
 beb 835 (mhyk) muhayyer-kürdî (AAb 835)
 bee 855 (smbo) sümbüle (19. yüzyıldan başlayarak: muhayyer-sümbüle)

C = SAZKÂR AŞITI (c = arazbar aşıtı)

- CCC 534 (sazk) sazkar (aza 164)
 ccc 735 (arzo) arazbar (cbc 735, bec 755)
 ccc 636 (vcha) vech-i arazbar
 ccb 752 (şvka) şevk-aver (cfb 752)
 cbc 735 (arzo) arazbar (buc 755, ccc 735)
 ccz 755 (arzb) arazbar-buselik
 cfb 752 (şvka) şevk-aver (ccb 752)

Ç = SUZNAK AŞITI

- ÇÇÇ 463 (hzmc) hüzzam-ı cedid
 ÇÇÇ 554 (szko) suznâk
 ÇÇÇ 445 (kreg) kareîgar (ısfahan için bk aaa 425, şsa 445, yya 445)
 ÇÇÇ 336 (zmo) hüzzam
 ÇÇÇ 109 (arbo) araban (ÇÇÇ 149)
 ÇÇÇ 149 (arbo) araban (ÇÇÇ 109)
 ÇaÇ 845 (byao) bayatî-araban (Çaa 855, aÇA 835)
 Çaa 554 (rsed) rast-ı cedid
 Çaa 855 (byao) bayatî-araban (ÇaÇ 845, aÇA 835)
 ÇÇS 680 (lalg) lâle-gül
 ÇÇz 845 (byab) bayatî-araban-buselik (FF2 835)

d = şehnaz/zengüle (labemol) kullanan özaşıt

bk ede 335, eed 952

e = saba aşıtı

- eee 108 (çao) çargâh
 eeA 641 (sabş) saba-aşıran
 eeA 533 (btno) bestenigâr
 eeb 750 (şivn) şivenüma
 eeb 641 (şvkt) şevkutarab I
 eeb 532 (şvkt) şevkutarab II
 eeb 335 (sabz) saba-zemzeme
 ede 335 (sabo) saba
 eed 952 (şvkf) şevkefza
 eej 335 (dgho) dügâh (je 135)

F = BAYATİARABAN AŞITI (f = nihavend aşıtı)

- fff 630 (frhm) ferahnüma
 fff 554 (nhdo) nihavend
 FFF 435 (mydg) dügâh-maye, eski maye, maye-i atik
 FFb 840 (anbf) anber-eşan
 FFb 845 (arbk) araban-kürdî, zevk u tarab, şevk-i cedid (FFb 745)

- FFb 745 (arbk) araban-kürdî, zevkutarab, şevk-i cedîd (FFb 845)
 fşf 155 (nhdk) nihavend-i kebîr (şşf 555)
 FFz 835 (byab) bayatî, araban-buselik (ÇÇz 845)

**G = kürdî/sümbüle (tibemol ve şehnaz/zengüle (labemol) kullanan
 özaşıt
 bk. hhg 874**

Ğ = HİCAZKÂR AŞITI

ĞğĞ 854 (hcka) hicazkâr

h = tarz-ı nevin aşıtı

hhg 874 (trzn) tarz-ı nevin

ı = kürdilihicazkâr aşıtı

ıı 844 (hckk) kürdilihicazkâr, hicazkâr-kürdî

İ = NEV-ESER AŞITI

İİİ 850 (arşş) şedd-i araban, şedaraban, şetaraban

İİİ 554 (neve) neveser

j = düğâh aşıtı

jej 135 (dgho) düğâh (eej 335)

K = HİCAZ AŞITI (k = humayun aşıtı)

kkk 850 (yghs) sultanîyegâh

kkk 622 (trze) tarzıcedîd

kkk 534 (nkzo) nikriz, nîrîz, niyrîz

KKK 555 (uzlo) uzzal

KKK 445 (hcoo) hicaz, hicazî

kkk 445 (humy) hümayun, hicaz hümayun

KKK 633 (rahr) rahatulervah,

KA 445 (heuş) hicazî uşşak

KKZ 850 (şrfh) şerefihamidi, şerefnüma

KKZ 741 (tahf) rahatfeza, hicazımuhalif, hicaz-aşırân (KKZ 841)

KKz 445 (hcbu) hicazbuselik (KKZ) 555)

KKZ 555 (hcbu) hicazbuselik (KKz 445)

L = ZİRGÜLE AŞITI (l = şehnaz aşıtı)

lll 845 (şhoo) şehnaz (LLL 865)

LLL 865 (şhoo) şehnaz (111.845)

LLL 155 (zgoo) zengüle, zîrgüle, zirgüleli hicaz, hicaz zirgüle
m = hisar aşıtı

mmm 855 (sphy) yeni sipihr (ss 155)
 mmm 555 (hroo) hisar (maa 555)
 maa 555 (hroo) hisar (mmm 555)
 mEe 855 (sphe) eski sipihr (mee 855)
 mmz 555 (hrbu) hisar-buselik

N = NİŞABUREK AŞITI

NNN 555 (nşbk) nişaburek (YYY 555)

O = EVC AŞITI

OOA 863 (evoo) evc (AAA 863)
 OOÖ 863 (evar) evcara

Ö = MÜSTEAR AŞITI (ö = revnaknûma aşıtı)

ööÖ 463 (rnkm) revnaknûma (ppP 463)
 ÖÖÖ 336 (msto) müstear (ööö 336)

P = SEGÂH AŞITI

PPP 463 (ryır) ruyurak
 ppP 463 (rnkm) revnaknûma (ööÖ 463)
 PPP 245 (mydg) maye I, dügâh-maye, eski maye, maye-i atik
 (FFF 435, PPP 425)
 PPP 336 (sgoo) segâh
 PşB 680 (sgst) sultanîsegâh

R = RUHNEVAZ AŞITI

RRR 831 (ruhn) ruhnevaz

s = sipihr aşıtı

sss 155 (sphy) yeni sipihr (mmm 855)
 sez 135 (dghb) dügâh-buselik

Ş = NÜHÜFT AŞITI (ş = ısfahan aşıtı)

ŞŞA 741 (nhfo) nühüft (AAA 741)
 şşA 554 (pgho) pengâh (ŞŞA 554)
 ŞŞA 445 (stnı) sultanîrak
 şşa 445 (ısoo) ısfahan (aaa 425)
 ŞAA 863 (evoo) evc, eviç (AAA 863)

- şaa 445 (ısko) ısfahane (aşa 445)
 şşf 555 (nhdk) nihavendikebîr (fşf 155)

U = BUSELİK ve ŞEHNAZ / ZENGÜLELİ ÖZAŞIT

bk. ZZU w31

Ü = GÜLDESTE AŞITI

ÜÜÜ 644 (glds) güldeste

v = şehnaz-buselik aşıtı

vvv 855 (şhbu) şehnaz-buselik

Y = FERAHNAK AŞITI (y = nişabur aşıtı)

YYY 863 (frhk) ferahnak

YYY 555 (nşbk) nişaburek, nişaverek (NNN 555)

yyy 337 (nşbo) nişabur

YYA 633 (btıf) besteısfahan

yya 445 (ısoo) ısfahan (aaa 425, şşa 445, ÇÇÇ 445)

yBA 554 (psnd) pesendide

Z = MAHUR AŞITI (z = buselik aşıtı)

ZZZ x81 (buaş) buselik-aşıran (ZZZ 631, ZZZ 841)

ZZZ 841 (buaş) buselik-aşıran (ZZZ x81, ZZZ 631)

ZZz 831 (aşrz) aşıran-zemzeme

ZZZ 631 (buaş) buselik-aşıran (ZZZ x81, ZZZ 841)

zzz 441 (aşkf) aşkefza (Kantemir'de: buselik-aşıran)

ZZZ 854 (maro) mahur

ZZZ 654 (bzoo) büzürk (ZZZ 644)

ZZZ 644 (bzoo) büzürk (ZZZ 654)

zzz 644 (ngro) nigâr

ZZZ 164 (zsda) suzidilârâ (ZZZ 364)

zzz 355 (buoo) buselik, puselik, ebuselik (zzz 555)

ZZz 735 (marb) mahur-buselik

zzz 858 (çgkm) kuram:al çargâh, nazari çargâh

ZkZ 854 (zavo) zavil

ZZU w31 (zrfo) zîrefkend, zîrefkend-i kûçek

Kodları örnek olarak verilmiş bu 150 makam türünün tarih boyunca kullanılmış öteki 400 kadar makamıyla birlikte kısaltıları ise abece sırasına göre aşağıdaki çizelgeyi oluşturmaktadır:

- abkv ab-ı kevser
acmo acem (aaa 635, aca 665)
acma acem-aşîran (bbb 852)
acmb acem-buselik (aaZ 635)
acmu acem-ıraq
acmk acem-kürdî (abb 665)
acemli rast bk rasa
acemli yegâh bk ygha
acmr acem-rast
acmu acem-uşşak
acem yegâhı bk ygha
acmz acem-zırkeşide
aczn acizan
agzk agaze-i kâbilî (krş nağme-i kâbil)
agzz agaz-ı zenbûr
ahnt aheng-i tarâb
ahtr ahterî
ahvr ahvîrî
ahvz ahvîzavî
akbr akberî
ambf anber-efşan (FFb 840)
arbo araban (ÇÇÇ 109, ÇÇÇ 149)
arbb araban-buselik
arbc araban-ı cedîd
arbk araban-kürdî (şevk-i cedîd, FFb 845, FFb 745)
arbn araban-nigâr
arbş şedd-i araban (şedaraban, şetaraban, İİİ 850)
arak bk iroo
aric aribun-acem
arib aribun-arab
aryc arayîş-i cihan
aryh arayîş-i hurşîd
arzo arazbar (bec 755, cec 735, cbc 735)
arzb arazbar-buselik (cec 755)
arzz arazbar-zemzeme
aribun-acem bk aric
aribun-arab bk arib
aşkf aşkefza (zzz 441)
aşro aşîran
aşrb aşîran-buselik
aşrm aşîran-mâye
aşrv aşîran-vefâdar
aşrz aşîran-zemzeme (ZZz 831)
aşkefza bk aşkf
avzb avaz-ı zenbur
aync ayîn-i cemşîd
azra azra
babatahir bk thro
bads bad-ı saba
bağş bağ-ı şîrîn
bahr bahar
bahr-ı nazik bk bhrn
baht bahtiyâr
bayatî bk byoo
bayatî-araban bk byao
bayatî-araban-buselik bk byab
bayatî-araban-kürdî bk byak
bayatî-buselik bk bybu
bayatî-hisar bk byhr
bdhr bend-i hisar
beste-hisar bk bthr
beste-ısfahan bk btis
beste-nigâr bk btno
beste-nigâr-hisarek bk btnh
beste-nigâr-ı atik bk btna
beste-nigâr-ı kadîm bk btnk
beyatî bk byoo
beyn beyne'l-bahreyn
beyz beyzâ
bezm bezm-ârâ
bhri buharî
bhrn bahr-i nazik
bost bostan (bustan)
bthr beste-hisar
btis beste-ısfahan (YYA 633)
btno beste-nigâr (ceA 533)
btna beste-nigâr-ı atik
btnh beste-nigâr-hisarek
btnk beste-nigâr-ı kadîm
buoo buselik (ebuselik, puselik, zzz 355, zzz 555)
buaş buselik-aşîran (ZZZ x81, ZZZ 841, ZZZ 631; Kantemir'de: zzz 441)
bugd buselik-gerdaniye
bugş buselik-geveşt
buma buselik-mâye
bunz buselik-nevrüz
busk buselik-selmek
bust sultanî buselik
buşh buselik-şehnaz

bustan bk bost	dsti dost-gâni
büny büniyye	dügâh bk dgho
byoo bayatî (beyatî, aaa 445, aba 445)	dügâh-acem bk dgha
byao bayatî-araban (aÇA 835, Çaa 855, Çaç 845)	dügâh-buselik bk dggh
byab bayatî-araban-buselik (ÇÇz 845, FFz 835)	dügâh-hicaz bk dghh
byak bayatî-araban-kürdi	dügâh-ı kadîm bk dghk
bybu bayatî-buselik (aaz 445)	dvan dîvan
bydğ dağî bayatî	ebuselk bk buoo
byhr bayatî-hisar	ecbr ecburî
bzoo büzürk (ZZZ 644, ZZZ 654)	eski mâye bk mydg
bzgd büzürk-gerdaniye	eski sipîr bk sphe
bzğş büzürk-geveşt	evoo evc (evîç, AAA 863, ŞAA 833, OOA 863)
bzma büzürk-maye	evar evc-ârâ (OOÜ 863)
bznz büzürk-nevruz	evaş evc-aşîran (evc-huzî, AAA 655, AAA 635)
bzsl büzürk-selmek	evbu evc-buselik (AAz 645)
bzşh büzürk-şehnâz	evc-huzî bk evaş
canf canfeza	evmf evc-i muhalîf
cumhuri hicaz bk hech	evmk evc-maklub
çgoo çargâh (eee 108)	evnd evc-nihavend
çgac çargâh-ı acem	evîç bk evoo
çgkd kürdîli çargâh	evrg evrenğî
çgkm kuramsal çargâh (nazari çargâh, zzz 858)	frhf ferah-feza (bbb x80)
çhzy çihar-agazeyn	frhk ferah-nak (YYY 863)
dağî bayatî bk bydğ	frhn ferah-nüma (fff 630)
dend denadî	frhr ferah-zar
dgho dügâh (eej 335, jej 135)	frrh ferruh-ruz
dggha dügâh-acem	garîb hicaz bk hegp
dgghb dügâh-buselik (sez 135)	garîb hüzzam bk hzmg
dgghh dügâh-hicaz	glds gül-deste (ÜÜÜ 644)
dgghk dügâh-ı kadîm	gliz gül-izar (hüseynî-gülîzar, AAA 755, AAÇ 745)
dlar dil-ârâ	glrh gül-ruh
dlaz dil-aviz	glst gül-istan
dlda dil-dar	glşn gülşen-i vefâ
dlfz dil-firuz	glzr gül-zar
dlko dil-keş (zil-keş, zir-keş)	gncb genc-i bad-averd
dlkh dil-keş-haveran (AAA 733)	gncc genc-i gâv (genc-i kâvus)
dlki dil-keşide (Aab 950, AÇb 950)	genc-i kâvus bk gncc
dlkü dil-küşa	gncc genc-i suhte
dlnş dil-nişin	gonk gonca-i kebki-deri
dlrb dil-rüba	gonr gonca-i rana
dlisz dil-suz	groo gerdaniye (AAA 745)
divan bk dvan	grbu gerdaniye-buselik (Aaz 745)
dsth dost-gâh	

- grbz gerdaniye-büzürk
 grhc gerdaniye-hicaz
 grhy gerdaniye-hüseyinî
 grnr gerdaniye-irak
 grns gerdaniye-ısfahan
 grkç gerdaniye-kûçek
 grkr gerdaniye-kürdî
 grng gerdaniye-nigâr
 grnv gerdaniye-neva
 gerdaniye-nigâr bk grng
 grrs gerdaniye-rast
 grrv gerdaniye-rehavî
 gruş gerdaniye-uşşak
 grzg gerdaniye-zengüle
 gergük muhalifi bk krkf
 gşoo geveşt (güvaşt, gevâşt, AAA 636)
 gşbu geveşt-buselik
 gşbz geveşt-büzürk
 gşhc geveşt-hicaz
 gşhy geveşt-hüseyinî
 gşır geveşt-irak
 gşıs geveşt-ısfahan
 gşkç geveşt-kûçek
 gşnv geveşt-nevâ
 gşrs geveşt-rast
 gşrv geveşt-rehavî
 gşuş geveşt-uşşak
 gşzg geveşt-zengüle
 gonca-ı kebk-i deri bk gonk
 gonca-ı rana bk gonr
 gurr gururî
 gül-deste bk glds
 gül-istan bk glst
 gül-izar bk gliz
 gül-ruh bk glrh
 gülşen-i vefâ bk glşn
 gül-zar bk glzr
 güvaşt bk gşoo
 hadd hadîdî
 hadr hadra
 hakm hakimî
 harr harran (?hazan)
 hayl hayal-ı murad
 hazan bk harr
 hazi hazîn
 heftgâh bk hfgh
 hcoo hicaz (hicazî, KKK 445)
 heaş hicaz-aşiran (KKZ 741)
 hebu hicaz-buselik (hicaz-puselik, KKz 445,
 KKZ 555)
 hebz hicaz-büzürk
 hech cumhurî hicaz
 hecy hicazeyn
 hegd hicaz-gerdaniye
 hegp garip hicaz
 hegş hicaz-geveşt
 hehc hicaz-hicaz
 heia hicaz-ı acem
 hicaz-ı muhalif bk hemf
 hicaz-ı türkî bk hetr
 hicazî bk hcoo
 heır hicazî irak (hicaz-irak)
 heıs hicazî-i ısfahan
 hicazî uşşak bk heuş
 heka hicazkâr (ĞĞ 854)
 hekb hicazkâr-buselik
 heck hicazkâr-kürdî (kürdilî hicazkâr, m 844)
 hema hicaz-mâye
 hemf hicaz-muhalif (hicaz-ı muhalif, KKZ
 741)
 hemk hicaz-muhalifek
 henz hicaz-nevruz
 hicaz-puselik bk hebu
 hesl hicaz-selmek
 heşh hicaz-şehnaz
 hetr hicaz-ı türkî (türkî hicaz)
 heuş hicazî uşşak (KAA 445)
 hezm hicaz-zemzeme
 hicaz-zirgüle bk zgoo
 hfgh heftgâh
 hroo hisar (mmm 555, maa 555)
 qrbu hisar-buselik (hisar-puselik, mmz 555)
 hrbz hisar-büzürk
 hrek hisarek
 hrev hisar-evc
 hrgm hisar-ı gayr-ı müstear
 hisar-ı nîk bk hrnk
 hrkr hisar-kürdî
 hrnk hisar-ı nîk
 hisar-puselik bk hrbu

horasanî hüseyinî bk hyhr	1500	ısfahan (aaa 425, ÇÇÇ 445, şşsa 445, yya 445)
hşsy hoş-seray		ısfahanek bk ısko
huct hucest (hucet)		ısfahanek-i atik bk ıska
huft hufte ısfahan		ısfahanek-i cedid bk ıskc
hukk hukka-i kâvus		ısgd ısfahan-gerdaniye
humy humayun (hümayun, hicaz hümuyan, nagamatu'l-mülûk, kkk 445)	ısgş	ısfahan-geveşt
huzo huzî (aaa 345)	ısr	ısfahan-ıarak
huza huzî-aşıran	ısko	ısfahanek (aşa 445, şaa 445)
huzb huzî-buselik	ıska	ısfahanek-i atik
hümayun bk humy	ıskc	ısfahanek-i cedid
hüsa hüsn-i an	ısmâ	ısfahan-mâye
hyoo hüseyinî (AAA 555)	ısnz	ısfahan-nevruz
hyac hüseyinî-acem	ıssk	ısfahan-selmek
hyaş hüseyinî-aşıran (vech-i hüseyinî, AAA 841)	ıssh	ısfahan-şehnaz
hybu hüseyinî-buselik	ıszm	ısfahan-zemzeme
hygd hüseyinî-gerdaniye	ıbrh	ıbrahimî
hygş hüseyinî-geveşt	ihls	ihlas
hüseyinî-gülizar bk gliz	izar	izar
hyhr hüseyinî-horasanî (horasanî hüseyinî)	kabl	kâbilî (krş.agaze-i kâbilî, nağme-i kâbilî)
hykr hüseyinî-kürdi (hüseyinî-zemzeme, AAB 555)	karcıgar	bk kreg
hyma hüseyinî-mâye	kazz	kazzazî
hynz hüseyinî-nevruz	keyhusrevî	bk keyh
hysk hüseyinî-selmek	kîn-i ırec	bk kinc
hyşh hüseyinî-şehnaz	kîn-i siyavuş	bk kins
hüseyinî-zemzeme bk hykr	kçoo küçek (Aec 135) krş. zirefkend-i küçek	
hüsn-i an bk hüsa	kçgd	küçek-gerdaniye
hzmo hüzzam (ÇÇÇ 336)	kçgş	küçek-geveşt
hzmc hüzzam-î cedid (ÇÇÇ 463)	kçma	küçek-mâye
hzmg garip hüzzam	kçnz	küçek-nevruz
hzmk hüzzam-ı kadîm	kçsk	küçek-selmek
hzmr hüzzam-ı rumî	kçsh	küçek-şehnaz
hzms sultanî hüzzam	kçzm	küçek-zemzeme
ıroo ıarak (arak, AAA 633, AAA 533)	keyh	keyhusrevî
ırac ıarak-ı acem	kinc	kîn-i ırec
ırgd ıarak-gerdaniye	kins	kîn-i siyavuş
ırgş ıarak-geveşt	kreg	karcıgar (ÇÇÇ 445)
ıarak-ı acem bk ırac	kuff-ı rumî	bk kuff
ırma ıarak-mâye	kuramsal çargâh	bk çgkm
ırnz ıarak-nevruz	krdo kürdî (bbb 155)	
ırsk ıarak-selmek	krda	kürdi-aşıran
ırst sultanî ıarak (ŞŞA 445)		kürdili çargâh bk çgkd
ırşh ıarak-şehnaz	krkf	kürdili hicazkâr bk hckk
		gergük muhalifi

küfl	küfl-ı rumî	mhyo	muhayyer (AAA 855)
lalğ	lâle-gül (ÇÇS 680)	mhyb	muhayyer-buselik (AAz 855)
lalr	lâle-ruh	mhyk	muhayyer-kürdî (AAb 835, heb 835)
lamy	lâmiyye	mhyş	muhayyer-sümbüle (bbe 855, bee 855)
lavk	lâvik	mhyz	muhayyer-zirgüle
mabh	mah ber-kûhan	mrab	murabba
mahd	mahmudî	mrđh	murad han
maro	mahur (ZZZ 854)	msto	müstear (ÖÖÖ 336, ööö 336)
mara	mahur-aşîran	mstk	müstearək
marb	mahur-buselik (ZZz 735)	mşkd	müşk-dane
mare	mahurek	mşkm	müşk-malî
marh	mahur-han	mşky	müşküye
mark	mahur-ı kebîr	muvf	muvafık
marm	mahur-ı kebîr-i kadîm	mübk	müberka
mars	mahur-ı sagîr	müjd	müjdegânî
maşk	maşuk	müjg	müjgânî
mavr	mavera	mürk	mürgak
mavu	maverau'n-nehr	mürv	mürva-yı nîk
mâye	bk myoo	müstear	bk msto
mâye-buselik	bk mybu	müstearək	bk mstk
mâye-büzürk	bk mybz	müşk-dane	bk mşkd
mâye-hicaz	bk myhc	müşk-malî	bk mşkm
mâye-hüseynî	bk myhy	müşküye	bk mşky
mâye-i atik	bk mydg	mütđ	müteaddî
mâye-i kebîr	bk mykb	myoo	mâye (aaa 136)
mâye-i kevser	bk mykv	mybu	mâye-buselik (mâye-puselik)
mâye-irak	bk myır	mybz	mâye-büzürk
mâye-ısfahan	bk myıs	mydg	mâye I (dügâh-mâye, eski mâye, mâye-i atik, FFF 435, PPP 245, PPP 425)
mâye-kûçek	bk mykç	myhc	mâye-hicaz
mâye-neva	bk mynv	myhy	mâye-hüseynî
mâye-puselik	bk mybu	myır	mâye-irak
mâye-rast	bk myra	myıs	mâye-ısfahan
mâye-rehavî	bk myrh	mykb	mâye-i kebîr
mâye-uşşak	bk myuş	mykç	mâye-kûçek
mâye-zengüle	bk myzg	mykv	mâye-i kevser
mayd	ma-yı deşt	mynv	mâye-neva
mcif	meclis-efruz	myra	mâye-rast
melh	melâhî	myrh	mâye-rehavî
	meşkûbe bk mşky	myrs	rast-mâye
mihb	mîhr-banî	mysg	mâye II (segâh-mâye, yeni mâye)
mihc	mîhr-i can	myuş	mâye-uşşak
	millî yegâh bk yghş	myzg	mâye-zengüle
mifo	muhalif		nagamatu'l-mülük bk humy
mhfē	muhalifek		
mhfî	muhalif-i irak		

- nagk nağme-i kâbil
 nahe nahcirkân
 naks nekusî
 namd na-murad
 nari narî
 nazo naz
 nazarî çargâh bk çgkm
 nazn nazenîn
 nedh need-i hüseyinî
 nesîm bk nesm
 neva bk nvoo
 neva-aşîran bk nvaş
 neva-buselik bk nvbu
 neva-gerdaniye bk nvgd
 neva-geveşt bk nvğş
 neva-kürdi bk nvkr
 neva-mâye bk nvmy
 neva-nevruz bk nvnz
 neva-puselik bk nvbu
 neva-selmek bk nvsk
 neva-şehnaz bk nvşh
 neva-yı acem bk nvac
 neva-yı hüseyinî bk nvhy
 neva-yı uşşak bk nvuş
 nev-bahar bk nebr
 nebi nev-baharî
 nebr nev-bahar
 nesm nesîm
 nevd nev-eda
 neve **nev-eser** (îîî 554)
 nevi nev-resîde
 nevruz bk nzoo
 nevruz-buselik bk nzbu
 nevruz-büzürk bk nzbz
 nevruz-hicaz bk nzhc
 nevruz-hüseyinî bk nzhy
 nevruz-ı acem bk nzac
 nevruz-ı arab bk nzar
 nevruz-ı asl bk nzas
 nevruz-ı bayatî bk nzby
 nevruz-ı hara bk nzha
 nevruz-ı irak bk nzır
 nevruz-ı rumî bk nzrm
 nevruz-ı şifahan bk nzıs
 nevruz-ı sultanî bk bzst
 nevruz-kûçek bk hzkç
 nevruz-neva bk nznv
 nevruz-rast bk nzra
 nevruz-rehavî bk nzrh
 nevruz-saba bk nzsb
 nevruz-uşşak bk nzuş
 nevruz-zengüle bk nzzg
 ngro nigâr (zzz 644)
 ngrç nigâr-çek
 ngrk nigâr-ı nik
 ngrm nigâr-ı nik-acem
 nhdo **nihavend** (fff 554)
 nhdc nihavend-i cedîd
 nhdk nihavend-i kebîr (fşf 155, şşf 555)
 nhdr nihavend-i rumî
 nhds nihavend-i sagîr
 nhfo **nihüft** (nühüft, AAA 741, ŞŞA 741)
 nhfk nihüft-i kadîm (nühüft-i kadîm)
 nkzo **nikriz** (nîriz, niyritz, kkk 534)
 nkzk nikriz-i kebîr (nîriz-i kebîr)
 nkzs nikriz-i sagîr (nîriz-i sagîr)
 nikrizli segâh bk sgnk
 nmrz nim-ruz
 nmşb nim-şeb
 nîriz bk nkzo
 nşbo **nişabur** (yyy 337)
 nşbk **nişaburek** (nişaverek, NNN 555, YYY 555)
 nuşb nuşin-bade
 nvoo neva (AAA 445)
 nvac neva-yı acem
 nvaş neva-aşîran
 nvbu neva-buselik (neva-puselik, AAz 455)
 nvgd neva-gerdaniye
 nvğş neva-geveşt
 nvhy neva-yı hüseyinî
 nvkr **neva-kürdi** (AAB 445)
 nvma neva-mâye
 nvnz neva-nevruz
 nvsk neva-selmek
 nvst sultanî-neva
 nvşh neva-şehnaz
 nvuş neva-uşşak (neva-yı uşşak)
 nyaz niyaz

- niyrîz bk nkzo
nuşîn-bade bk nuşb
nühüft bk nhfo
nühüft-i kadîm bk nhfk
- nzoo** **nevruz**
nzac **nevruz-ı acem**
nzar nevruz-ı arab
nzas nevruz-ı asl
nzbu nevruz-buselik
nzby nevruz-ı bayatî
nzbz nevruz-büzürk
nzha nevruz-ı hara
nzhc nevruz-hicaz
nzhy nevruz-hüseynî
nzir nevruz-ı irak
nzis nevruz-ısfahan
nzkc nevruz-küçek
nznv nevruz-neva
nzra nevruz-rast
nzrh nevruz-rehavî
nzrm nevruz-ı rumî
nzsb nevruz-saba
nzst nevruz-ı sultanî
nzuş **nevruz-uşşak**
nzzg nevruz-zengüile
- pasb pasbanî
payz payzen-i saba
pehl pehlvî
pgho **pençgâh** (pençgâh, şşA 554)
pgha pençgâh-ı asl
pghz pençgâh-ı zaid
psnd **pesendide** (yBA 554)
puselik bk buoo
- rahf** **rahat-feza** (KKZ 741)
rahr **rahatu'l-ervah** (KKA 633)
rahevî bk rhoo
rast bk rsoo
rast-acem bk rsac
rast-gerdaniye bk rsgd
rast-geveşt bk rsgş
rast-ı cedit bk rsed
rast-mâye bk myra
rast-nevruz bk rsnz
rast-selmek bk rssk
rast-şehnaz bk rsşh
- rhoo** **rehavî** (rahevî, AAA 104, AAA 504)
rhgd rehavî-gerdaniye
rhgş rehavî-geveşt
rhmy rehavî-mâye
rhuz rehavî-nevruz
rhsk rehavî-selmek
rhşh rehavî-şehnaz
rida ridaî
ridv rıdvan (rızman)
rkbo rekb
rkbn rekb-nevruz
rkhb rikku'l-habîb
rngd **reng-i dil**
rnkm **revnak-nüma** (ööÜ 463)
ridaî bk rida
rıdvan bk rıdv
rikku'l-habîb bk rkhb
rızman bk rıdv
- rsoo** **rast** (AAA 154)
rsac rast-acem
rsed **rast-ı cedit** (Çaa 554)
rsgd rast-gerdaniye
rsgş rast-geveşt
rsnz rast-nevruz
rssk rast-selmek
rsşh rast-şehnaz
- ruho ruh
ruhuf ruh-efza
ruhn **ruh-nüvaz** (ruh-nevaz, RRR 831)
ryaş ruy-ı aşîran
ryhc ruy-ı hicaz
ryır ruy-ı irak (PPP 463)
- sabo** **saba** (ede 335)
saba-aşîran bk sabş
- sabb** **saba-buselik**
sabş saba-aşîran (eeA 641)
sabu saba-uşşak
sabz **saba-zemzeme** (ceb 335)
sadi sa'dî
safa safa
saz-ı nevruz bk sazn
- sazk** **sazkâr** (aza 164, CCC 534)
sazn saz-ı nevruz
sbzd sebz-der-sebz
sbze sebz-ender-sebz

	sebz-ender-sebz-i kadim bk. sbzk	ssni	sisani
sbzh	sebz-i hisar	staş	sitte-aşer
sbzi	sebz-i hisar bk sbzh		sultanî buselik bk bust
	sebz-i hisar bk sbzh		sultanî hüzzam bk hzst
sbzk	sebz-ender-sebz-i kadim		sultanî irak bk ırst
sbzt	sebz-i taze	stnc	sultanî-i cedid
serb	ser-bülend		sultanî neva bk nvst
serh	ser-henk		sultanî segâh bk sgst
sgoo	segâh (PPP 336)		sultanî yegâh bk yghs
sgac	segâh-acem	svsh	serv-i sehî
sgar	segâh-araban	svst	servistan
	segâh-mâye bk mysg	szdo	suz-i dil
sgmh	segâh-muhayyer	szda	suz-i dil-ârâ (ZZZ 164, ZZZ 364)
sgnk	nikrizli segâh	szko	suznak (suzinak, ÇÇÇ 554)
sgst	sultanî segâh (PşB 680)		sümbüle bk smbo
shbr	seh-bahr		sümbüle-i kadim bk smbk
sloo	selmek		sümbüle-nihavend bk smbn
slbu	selmek-buselik	şadv	şadırvan
slbz	selmek-büzürk	şaho	şah
slhc	selmek-hicaz	şbdz	şeb-diz
slhy	selmek-hüseynî	şbfh	şeb-i ferruh
slhr	selmek-irak	şbsf	şube-i safa
shs	selmek-ısfahan	şbşh	şube-i şahî
	selmek-i kebir bk slkb		şedaraban bk arbs
	selmek-i sagîr bk slsr	şdsb	şedd-i saba
slkç	selmek-kûçek	şehr	şehr-naz
slnv	selmek-neva	şhoo	şehnaz (Ill 845, LLL 865)
slra	selmek-rast	şhbu	şehnaz-buselik (şehnaz-puselik, vvv 855)
slrh	selmek-rehavî	şhbx	şehnaz-büzürk
slsr	selmek-i sagîr	şhlc	şehnaz-hicaz
sluş	selmek-uşşak	şhhy	şehnaz-hüseynî
slzg	selmek-zengüle	şhır	şehnaz-irak
	serbülend bk serb	şhıs	şehnaz-ısfahan
	ser-henk bk sern	şhkç	şehnaz-kûçek
	serv-i sehî bk svsh	şhmv	şehnaz-neva
	servistan bk svst		şehnaz-puselik bk şhbu
smbo	sümbüle (bee 855)	şhra	şehnaz-rast
smbk	sümbüle-i kadim	şhrh	şehnaz-rehavî
smbn	sümbüle-nihavend	şhuş	şehnaz-uşşak
spho	sipîhr	şhgz	şehnaz-zengüle
sphe	eski sipîhr (mEe 855, mee 855)		şehr-naz bk şehr
sphh	sipîhr-hüseynî	şivn	şive-nüma (eeb 750)
sphu	sipîhr-uşşak	şmsc	şems-i cemal
sphy	yeni sipîhr (mmm 855, sss 155)	şrfh	şeref-i hamidi (şeref-nüma, KKZ 850)
srnk	sirenk		

- şrfy şerefiyye
şeref-nüma bk şrfh
- şşgh şeş-gâh
şetaraban bk arşş
- şuri şuri
 şevk-ağlak bk şvkğ
- şvka şevk-aver (ccb 752)
- şvkd şevk-i dil (AAÇ 854)
- şvkf şevk-efza (eed 952)
- şvkğ şevk-ağlak
- şvkn şevk-engiz
 şevk-i cedid bk arbk
 şevk-i dil bk şvkd
- şvks şevk-i serâb
- şvkt şevkutarab (ceb 641, eeb 532)
- şzoo şiraz
- şzsm şiraz-sümbüle
 şive-nüma bk şivn
 şube-i safâ bk şbsf
 şube-i şahî bk şbşh
 şuri bk şuri
- tbrz tebriz**
- thro tahir** (babatahir, AAA 845)
- thrb tahir-buselik** (tahir-puselik, AAz 845)
- thrk tahir-i kebîr
- thrs tahir-i sagîr
tahir-puselik bk thrb
- thtk taht-ı takdîs
- tnk tanık
- trbs terkîb-i saba
- trzc tarz-ı cedid (kKK 622)
- trzn tarz-ı nevin (hhg 874)
tebriz bk tbrz
 terkîb-i saba bk trbs
 türki hicaz bk hetr
- uşoo uşşak** (aaa 145)
- uşaş uşşak-aşiran
- uşgd uşşak-gerdaniye
- uşgş uşşak-geveşt
- uşmy uşşak-mâye
- uşnz uşşak-nevrüz
- uşsk uşşak-selmek
- uşsh uşşak-şehnaz
- uzlo uzzal** (KKK 555)
- uzla uzzal-acem
- uzlh uzzal-hüseyni
- vamk vamık
- vcha vech-i arazbar (ccc 636)
- vchb vech-i buselik
vech-i hüseyni bk hyaş
- visl visal
- yaro yar
- ygho yegâh** (yek-gâh, AAA 850)
- ygha yegâh-ı acemi** (acem yegâhı, acemli yegâh, aaa 850, aaa x50)
- yghs sultani yegâh** (milli yegâh, kkk 850)
 yeni mâye bk mysğ
 yeni sipîhr bk sphy
- zadl zad-ı dil
- zavo zavil** (ZkZ 854)
- zavî zavilî
- zavf zavilî ısfahan
- zavs zavilî segâh
- zemo zemzem**
- zemk zemzeme-kürdi
- zgoo zengüle** (zîrgüle, zîrgüleli hicaz, hicaz hicaz zîrgüle, LLL 155)
- zgbu zengüle-buselik (zengüle-puselik)
- zggd zengüle-gerdaniye
- zggş zengüle-geveşt
- zgma zengüle-mâye
- zgnz zengüle-nevrüz
 zengüle-puselik bk zgbu
- zgsk zengüle-selmek
- zgşh zengüle-şehnaz
 zevk-bahş bk zvk b
zevkutarab bk zvkt
 zilkeş bk dlko
- zind zinde-rud
- zrfo zîr-efgend** (zîr-efgend-i küçek, zîrefkend, küçek)
- zrfb zîr-efgend-i büzürk
 zîr-efgend-i küçek bk zrfo
- zrfr zîr-efgend-i rumî
zîrgüle bk zgoo
 zîrgüleli hicaz bk zgoo
 zîrkeş bk dlko
- zrkş zîrkeşide
- zül f zül f-i nigâr
- zvkb zevk-bahş
- zvkt zevkutarab** (FFb 845, FFb 745)

III. Bölüm

USULLARIN KODLANMASI

Utopia ülkesindeki liman kentinde, «geniş kapısı üzerinde türkçe olarak "Türk Musikisi Konservatuarı" levhası bulunan» kurumun müdürüyle yaptığı hayalî konuşmayı veren Hüseyin Sadettin Arel²³ makam ve perdelerin kodlanışını anlattıktan sonra yazısını şöyle sürdürür:

"Bu tafsilâtı dinledikten sonra :

— Doğrusu, dedim, muvaffakiyetinizi tebrik etmek isterim. Çünkü bir takım dolambaçlı düşüncelerle anlatılamaz hale gelmiş olan meseleleri gayet açık ve riyazi kat'iyetle ifade etmiş bulunuyorsunuz. Bir de usullerimizi nasıl gösterdiğinizi merak ediyorum.

Müdür cevap verdi :

— Onu daha kolay başardık. Çünkü her usulü, muhtevi olduğu zamanla ifade ediyoruz. Meselâ dört zamanlı usul, 11 zamanlı usul, ilh. . . ediyoruz.

Sordum :

— Bazı usullerde zaman sayısı müsavî iken kalıp değişiyor. Bunları ne yaptınız?

— Onları da birinci nevi, ikinci nevi diye bildiriyoruz. Meselâ dokuz zamanlı usulün dört çeşidinden Aksağı birinci nevi, Evferi ikinci nevi, Raks-aksağı'nı üçüncü nevi, Oynak'ı dördüncü nevi olarak tesbit ediyoruz. Bu tarzın bir meziyeti de zaman sayısınca müsavî olan usullerden yeni kalıplar teşkil edilecek olursa onları isimlendirmek için de yer bulunmasıdır. Bilfarz eğer Aksak usulünün bir diğer çeşidi kullanılacak olursa ona beşinci, altıncı nevi ilh.. diye isim verebiliriz."

Arel'in bu kodlama yöntemi temelde en uygun çözümdür. Ancak ayrıntılarda rasgelelikten kurtarılması, tam dizgesel bir kodlama kalıbına dökülmesi gerekir. Sözelimi eşboylu usulları birbirinden ayırdetmek için sıralarken yapısal özelliklerini gösönünde bulundurmak doğru olur. Nitekim Arel'in verdiği örnekte dokuz birimli (zamanlı) usulların yapısal dizilişi ve sırasaylanması şöyle olmalıdır:

23 yukarda 16.dipçıkmağa ve bununla ilgili metne bakınız

1. tür: 3 + 2 + 2 + 2 (oynak, Arel'de 4. nevi)
 2. tür: 2 + 3 + 2 + 2 (raks aksağı, Arel'de 3. nevi)
 3. tür: 2 + 2 + 3 + 2 (böyle bir usul henüz yoktur)
 4. tür: 2 + 2 + 2 + 3 (son vuruşu 2+1 bölünüşlü, aksak, Arel'de 1. nevi)
 5. tür: 2 + 2 + 2 + 3 (son vuruşu 1+2 bölünüşlü, evfer, Arel'de 2. nevi)

Bu yöntemle yapılan kodlamada ilk iki hane birim (zaman) sayısını, son hane tür sırasayısını gösterirse üç haneli bir kod elde edilebilir. Ancak birim sayısı 100'ü aşan, dolayısıyla iki haneli bir sayıyla gösterilemeyen usullarda yarı değeri almak (sözgelimi 112 yerine 56, 116 yerine 58, 120 yerine 60) gerekir ki usullar konusundaki geleneğimize de aykırı düşmez²⁴:

kod	kısaltı	usul adı
020	nsy	nim sofyan
030	sno	semai (vals)
040	sfy	sofyan
050	trk	türk aksağı (süreyya)
061	ssm	sengîn semai
062	ysm	yürük semai
071	dvh	devr-i hindî
073	dvt	devr-i turan
084	dyk	düyek
085	msm	müsemmen (katakofti, katikofti)
091	oyk	oynak
092	rka	raks aksağı (raksaksak)
094	aks	aksak
095	evf	evfer
102	akf	aksak fahte (lenk fahte)
104	çgh	çeng-i harbî
105	asm	aksak semai
106	ccn	curcuna

24 örneğin Dr.Suphi Ezgi'nin (Nazari, Ameli Türk Musikisi, II.155) ve onu izliyen H.S. Arel, Veli Kanık, vb. 120 zamanlı olarak gösterdikleri zencir usulu Haşim Beğ (Edvar, 1864, sf. 12) ve onu izliyen A.A.Konuğ, K.Uz, Rauf Yekta vb. nca 60 zamanlı olarak gösterilmiştir.

110	tev	tek vuruş
123	ikz	ikiz aksak
124	nçb	nim çember
126	frç	frenkçin
131	şdr	şarkı devr-i revanı
132	nev	nim evsat
133	bkd	bektaşî devr-i revanı
140	dvr	devr-i revan
150	rkn	raksan
161	fer	fer (fer-i muhammes)
162	çfd	çifte düyek
163	nhf	nim hafif
164	nbş	nim berefşan
181	ndv	nim devir
182	dtr	darb-ı türki (türki zarb)
200	fht	fahte
210	dkf	durak evferi
220	hzc	hezec
241	hvi	havî
242	nsk	nim sakil
243	çmb	çember
261	bsd	beste devr-i revanı
262	evs	evsat
281	dvk	devr-i kebîr
282	rml	remel
284	frf	frenğî fer
321	bfş	berefşan
322	mhm	muhammes
329	hff	hafif
481	skl	sakil
482	dbv	darbeyn (fer ile muhammes)
561	dbv	darbeyn (nimsakil ile berefşan)
562	dry	darbeyn (2 frenğî fer ile 2 devr-i kebîr)
580	dry	darbeyn (3 frenğî fer ile 2 berefşan)
601	zcr	zencir (zincir)
602	dry	darbeyn (devr-i kebîr ile berefşan)
603	dry	darbeyn (2 remel ile 2 muhammes)
604	dry	darbeyn (2 devr-i kebîr ile 2 berefşan)

881	dfh	darb-ı fetih
882	dbý	darbeyn (2 remel ile 1 muhammes)

Böylece kodlanmış olan usulların kısaltılılarıyla birlikte abece sırası ise şöyledir:

	aksak bk aks		
akf	aksak fahte (lenk fahte, 102)	hvi	havî (241)
aks	aksak (094)	hzc	hezec (220)
asm	aksak semai (105)	ikz	ikiz aksak (123)
bfş	bereşan (321)		katikofti bk msm
bkd	bektaşî devr-i revan (133)		lenkfahte bk akf
	bereşan bk bfş	mhm	muhammes (322)
bsd	beste devr-i revanı (261)	msm	müsemmen (katakofti, katikofti, 085)
ccn	curcuna (106)	nbş	nim bereşan (164)
çfd	çifte düyek (162)	nçb	nim çember (124)
	çember bk çmb	ndv	nim devir (181)
çgh	çeng-i harbî (104)	nev	nim evsat (132)
çmb	çember (243)	nhf	nim hafif (163)
	çifte-düyek bk çfd	nsk	nim sakil (242)
dbý	darbeyn (zarbeyn; 482, 561-562, 580, 602-604)	nsy	nim sofyan (020)
dfh	darb-ı fetih (zarb-ı fetih, 881)	oyk	oynak (091)
dtr	darb-ı türkî (türkî darb, 182)	rka	raks aksağı (raks aksak, 092)
dkf	durak evferi (210)	rkn	raksan (150)
dvh	devr-i hindî (071)	rml	remel (282)
dvk	devr-i kebir (281)	skl	sakil (481)
dvr	devr-i revan (140)	smo	semai (vals, 030)
dvt	devr-i turan (073)	sfy	sofyan (040)
	durak evferi bk dkf	ssm	sengin semai (061)
dyk	düyek (084)		sofyan bk sfy
evf	evfer (095)		süreyya bk trk
evs	evsat (262)	şdr	şarkî devr-i revanı (131)
	fahte bk fht	şdy	şarkî düyeği
fer	fer (fer-i muhammes, 161)	tev	tek vuruş (110)
fht	fahte (200)	trk	türk aksağı (süreyya, 050)
	frenğî fer bk frf		türkî darb bk dtr
frç	frenkçin (126)		vals bk smo
frf	frenğî fer (284)	ysm	yürük semai (062)
hff	hafif (329)		zarbeyn bk dbý
			zarb-ı fetih bk dfh
		zcr	zincir (zencir, 601)

Temel kuruluşlarıyla en uygunları olduğuna inandığım bu tür, makam ve usul kodlarıyla kısaltıları ayrıntılarda daha da geliştirilebilir ve düzeltilebilir. Sözelimi usullar içinde birbirlerinden sadece hızları yönünden ayrılık gösterenler (yürüksemai ile sengin semai yada curcuna ile

aksak semai gibi) birleştirilebilir ve hız ayrılığını gösteren bir harfla belirtilebilir:

060s	segin semaî
060y	yürük semaî
105a	ağır aksak semai
105s	orta aksak semai
105y	yürük aksak semai (curcuna)

Böylece örneğin çeşitli düyekleri ayırdetmek olanağı doğar. Bununla birlikte önerdiğim kod ve kısaltıların şu durumlarıyla da çalışmaların büyük bölümünde yeterince ayrıntılı ve kullanışlı olduğunu saptamış bulunuyorum.